

СРПКИЊА ХЕРОИНА ВЕЛИКОГ РАТА

Женом се не рађа, већ постаје
Симо де Бовоар, француска филозофинја

Сва сложеност периода Великог рата углавном се тумачи мушким војним и политичким принципима. Наша историографија у томе се не разликује од других. Када се бави улогом жене у Великом рату то су жене-ратници, које симболише легендарна Милунка Савић, као и пожртвованошћу медицинских сестара - болничарки, од којих је најпознатија чувена сликарка Надежда Петровић. Ова изложба је другачија: желимо да осветлимо херојску улогу српске жене, сељанке и грађанке, на чијим плећима су остали породица, кућа и имање, попаљено и опљачкано огњиште и брига за вољене који су били на фронту. Живеле су у непрекидном страху и немаштини. Терор и злочини над цивилним становништвом, које су спроводиле окупаторске војске, нигде у Европи нису били тако бездушни. На тој и таквој жени остала је брига о деци, старима, изнемоглима и болеснима, остале су девојке за удају. Без јуначког дела у карактеру и психи ових жена, без њихове мудрости за живот и умешности да се преживи у немогућим ратним условима и страдањима, сви војнички успеси били би узалудни. Захваљујући њиховој способности одржана је топлина дома у који су се враћали они срећници који нису погинули у биткама. Без њихове велике пожртвованости „нормалан“ живот тешко би се могао наставити после рата. Улога жена у Првом светском рату је често друштвено невидљива, занемаривана или, у најбољем случају, подразумевана. Њихов подвиг раван је победама на Церу, Колубари, Кајмакчалану... После рата оне су углавном биле заборављене хероине, само ретке од њих добиле су неко признање. Није им признато ни право гласа у новој држави! Историјски извори су крајње оскудни за осветљавање улоге Српкиње у Великом рату. Тешко је реконструисати атмосферу рата и шта су све преживљавали они који су остали на окупираним територијама.

Natalijina Ramonda (*Ramonda Nathallae*)
је јединствен цвет, који расте на истоку Србије, али и у Македонији на планини Ниџе, чији је највиши врх Кајмакчалан.
Многи ће се запитати:
Зашто баш Наталијина Рамонда?
Разлога је доста, навешћемо само неке од њих.
Први, цвет је добио назив по краљици Наталији Обреновић.
Други, у ботаници је познат и као цвет феникс, што значи да и потпуно осушен, уз врло мало воде, може да оживи и настави живот. Управо у имену цвета и симболици коју он има, крије се трећи разлог зашто баш Наталијина Рамонда. Дакле, цвет је одабран, пре свега, као знак сећања на васкрснуће Србије. Објективно, наша земља се у Првом светском рату уздигла као феникс из пепела и повратила изгубљено.

Од документарног материјала то су, на првом месту, аутентичне фотографије које је широм Србије снимио сам непријатељ, и које су утолико још упечатљивије. Оне живо осликавају непрестану борбу и живот жена у Србији током Великог рата, убедљивије су од хиљаде речи. Посебан извор за истраживање ове значајне теме представљају писма жена упућена својим блиским на фронт или у заробљеништву, ма где они били. У писмима оне никада не јадикују, не жале се на тешкоће и страдања, већ поручују мужевима, браћи, очевима и синовима, да не брину, храбре их и пишу да су добро и да непрестано моле Бога „само да се они живи врате кући“. Значајан допринос овој теми дају и биографије виђенијих жена, посебно оних које су успеле, пре свега захваљујући породици, да се образују. Обележавање стогодишњице Великог рата јесте прилика да се прошире видници, изађе изван стереотипа „мушког“ принципа и сагледа „женска страна рата“. Жене које су остале код куће и нису учествовале у војним борбама имају другачије сагледавање дешавања у току рата и његових друштвених последица. Велики рат је први пут на глобалној позорници човечанства - политичкој, економској и породичној, снажно афирмисао и доказао вредности женског принципа. Символ тога није жена ратник, већ жена борац за живот. То је принцип емпатије и борбе за родну равноправност. Нова и неочекивана ситуација у којој су се жене нашле у Србији током рата значајно је подстакла њихово осветљивање, односно споре, тешке али незаустављиве, процесе промена друштвеног положаја жена после рата. Познати пољски књижевник Милан Кундера је записао - *„Борба човека против силе је борба сећања против заборавља“*.

Димитрије Вујадиновић

